

УДК 1(091)(44)(092)

САВОНОВА Ганна – кандидат філософських наук, старший викладач кафедри управління освітою, Луганський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, 111, вул. Гагаріна, м. Северодонецьк, Україна, індекс 93408 (annsavonova31@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1790-4770>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.38.186110>

Бібліографічний опис статті: Савонова, Г. (2019). Онтологія метаморфози добра і зла, Бога та диявола у філософії Ж. Дельоза. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філософія»*, 38, 85–100. doi: 10.24919/2522-4700.38.186110.

ОНТОЛОГІЯ МЕТАМОРФОЗИ ДОБРА І ЗЛА, БОГА ТА ДИЯВОЛА У ФІЛОСОФІЇ Ж. ДЕЛЬОЗА

Анотація. Мета статті: розкрити специфіку онтологічного виміру добра і зла в філософії Ж. Дельоза. **Методологія:** у компаративному стилі аналізу висвітлено метаморфозу розмотування Бога до диявола у філософії Ж. Дельоза. **Наукова новизна:** визначення онтології добра і зла в симулякрі розмотування Бога до диявола. **Висновки.** Вказується на те, що Бог визначається Ж. Дельозом не в трансценденції, а в іманенції, тож, відповідно, він не може спроциуватися до субвенції добра. Людина звично зводить моральні цінності до категорій добра і зла, та зводить їх референції до Бога та диявола. Проте навіть сама людина не може бути спрощено визначена як людина добра та людина погана. Відповідно, на думку Ж. Дельоза, і Бога не можна заганяти в схожі рамки. Філософ звернув увагу на жорстокі вчинки юдейського Бога не тільки стосовно грішників, але й щодо праведників Бог проявляв жорстоку натуру. Це наїшовхувало на думку, щодо поседнання в природі Бога і добра, і зла, які змінюються через велику гру, де все включено, і будь-яке правило допустимо впроваджувати усіма учасниками. Отже, на протипагу стрибку віри С. К'єркегора пропонується танок Бога та диявола Фр. Ніцше. Проводиться аналіз різниці між стрибком віри та

танцем, що стверджує буття добра і зла. Вказується на метаморфічну природу добра і зла, Бога і диявола, які через парний танок розмотуються до виміру нуля та перетворюються на власну протилежність, що є частиною їхньої природи. Танок добра і зла, Бога і диявола – це постійна метаморфоза. Зазначається, що саме танець, а не стрибок є ближчими до божественної гри. Адже в танці рухи постійно повторюється, хоча кожен рух є тільки копією оригіналу, і ця копія повторюється доти, доки не стає протилежністю оригіналу, що вже давно зник у небутті. Вказується, що людська мораль спирається на неприродні правила, де визначається оригіналом тільки добро, а його повторення має бути ідеальним. Насправді, мораль настільки далеко відходить від природи добра і зла, що апелює вже не до них, а до симулякрів. На думку Ж. Дельоза, кожна річ вже є симулякром самої себе. Отже, Бог є також симулякром самого себе, який багаторазово повторюється доки не розмотується до повного нуля. Бог повторює себе доки не стає самопротилежністю, отже, його природа самоіманента та включає в себе від самого початку зачаток зла, а не тільки добра. Тож існує єдиний закон вічного повторення, а тому, Бог ніколи не зникає та завжди повертається навіть з точки нуля. Робиться висновок, що метаморфічне багаторазове повторення добра є онтологічним виміром добра і зла відповідно до філософії Ж. Дельоза.

Ключові слова: стрибок; танець; багатократне повторення; відмінність; розмотування Бога; іманенція Бога.

SAVONOVA Anna – Candidate of Philosophical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Education Management, Lugansk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education, 111 Gagarin Str., Sievierodonetsk, Ukraine, postal code 93408 (annsavonova31@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1790-4770>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.38.186110>

To cite this article: Savonova, A. (2019). Ontolohiia metamorfozy dobra i zla, Boha ta dyiavola v filosofii Zh. Deloza [Ontology of metamorphous of good and evil, the God and devil in J. Deleuze's philosophy]. *Liudynoznavchi studii: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia «Filosofiiia» – Human Studies. Series of «Philosophy»: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 38, 85–100. doi: 10.24919/2522-4700.38.186110 [in Ukrainian].

ONTOLOGY OF METAMORPHOSIS OF GOOD AND EVIL, THE GOD AND DEVIL IN J. DELEUZE'S PHILOSOPHY

Summary. *The purpose of this article is to discover specificity of ontological dimensions of good and evil in J. Deleuze's philosophy. Scientific novelty: the definition of the ontology of good and evil in the simulacrum of the unwinding of God to the devil. The methodology used here, is comparative analysis the metamorphosis of God's unwinding of the devil in J. Deleuze's philosophy. Conclusion. It indicates, that J. Deleuze doesn't define the God in the transcendent, but defines in the immanence, so, accordingly, He can't be simplified to subvention of good. Person reduces moral values to the categories of good and evil generally, and reduces their references to the God and devil. But one can't be defined as good person or evil person. Therefore, according to J. Deleuze's opinion, no one can introduce God within the similar frameworks. The philosopher paid attention not only to cruel actions by The Jewish God towards sinners, but also towards saints. The God seemed to be cruel. This suggested, regarding the unification in nature of God, the good and the evil, which change through a great game, where everything is included, and any rule allows implementing all members of play. So, a dance of God and Fr. Nietzsche's devil is proposed to counterbalance a leap of S. Kierkegaard's faith. It analyses a difference between leap of faith and dance, which confirms a subsistence of good and evil. It indicates to the metamorphic nature of good and evil, God and Devil, which unwind to dimension of zero because of double dance and transform into their opposite, which is a part of the nature itself. The dance of good and evil, God and Devil – is a regular metamorphosis. According to the article, the dance is closest to divine play, unlike leap of faith. Because all the moves are repeated constantly in the dance, though every move is not only duplicate of original move and this duplicate repeats as long as it remains be opposite to the original, which already disappeared in nothingness of a time. Also it indicates that human's moral leans onto unnatural rules, where original defines the good only and the repetition has to be perfect. The moral itself actually separates from natural of the good and the evil so far, that it appeals not to them already, but to the simulacrum. According to J. Deleuze, everything is already a simulacrum in itself. Thus, God is also simulacrum of himself, which repeats itself as long as it doesn't unwind to complete zero. God repeats himself until He becomes his own opposite, so His natural is immanent and includes*

germ of evil from the first, but not only good. Therefore, there is only one law of eternal repetition is subsist, and therefore God never disappears and always returns even from zero point. The article concludes that according to J. Deleuze's philosophy, metamorphic multiple repetitions of good are an anthological dimension of good and evil.

Keywords: *jump; multiple repetitions; difference; unwinding of God; immanence of God.*

Постановка проблеми. Людство з давніх часів розмірковувало щодо етичного визначення будь-якого явища чи процесу. Відповідно формувалося уявлення про керівництво усіма явищами надістот, які чинили добро і зло включно від власної природи. Такий поділ богів заперечували філософи, починаючи ще з Сократа, а релігійні уявлення юдеїв щодо визначення існування одного Бога та моральні проповіді Ісуса Христа зумовили християнську логіку смислу. Саме проти такої логіки й виступали багато європейських філософів, хоча порушувати саму діалектику мислення вони не тільки не збиралися, а щобільше, активно використовували. Доки об'явлення Фр. Ніцше щодо смерті Бога не перевернуло ортодоксальне мислення та не дало новий стимул до дослідження не просто онтології добра і зла, а власне їх метаморфоз.

Філософ-постмодерніст Ж. Дельоз відразу зарекомендував себе як бунтар проти академічного та ортодоксального мислення. Його специфічний підхід до історії філософії, намагання «вивернути» філософа на виворіт, представити К. Маркса британцям, а Г. Гегеля з бородою демонструє базову ідею філософа досліджувати світ через онтологію метаморфоз, а подібна онтологія не просто відходить від Urdoxa вона цілеспрямовано веде до філософського інцесту, до злягання дуалістично розташованих у логіці сенсу понять. Варто пояснити, що Urdox або ортодоксальне мислення академічної філософії, яке з позиції Фр. Ніцше окреслювалось як дурний смак, мистецтво плебеїв, а у Ж. Дельоза як діалектика академічної філософської школи, насправді тільки чиясь думка, визначена як найвища, чітко визначене поняття, що не підлягає сумніву.

Одними з таким понять є добро і зло, а також уявлення людини-християнина про Бога та його вічного опонента – диявола.

Тож, звісно, пошук сутності та онтології добра і зла стає однією з тем дослідження філософа.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема онтології добра і зла неодноразово досліджувалася науковцями. Серед них варто визначити дисертаційне дослідження А. Добжинські, у якому розглядається онтологія зла відповідно до європейських традицій, у тому числі й атрибутика зла в постмодерністській філософії. А. Добжинські цілком правильно зазначає, що «саме у постмодернізмі сягає апогею соціальний контекст тлумачення зла. Питання зла піднімається практично у всіх авторів крізь призму влади, насильства, війни, тероризму, шизофренії, збочення, спокуси» (Добжинські, 2018, с. 156). На жаль, дослідник зовсім не приділяє уваги концепту зла у філософії Ж. Дельоза.

Ю. Федоров у дисертаційному дослідженні «Концепт зла в сучасній культурі» аналізує еволюцію розуміння зла в релігійно-філософському дискурсі та доводить, що концепт зла використовується як самодостатня цінність людського буття (Федоров, 2002). В. Мовчан (2003) розглядає проблему неістинного добра, яке є профанацією добрих вчинків. М. Мазурик (2010) аналізує розуміння добра і зла в російській філософії та літературі, проводить порівняльну паралель з європейським філософським мисленням. О. Лелека (2015) вивчає проблему деконструкції зла у сучасній культурі «радикального зла» у філософському визначенні зла у працях філософів ХХ ст. Проте специфіка визначення зла Ж. Дельозом також не враховується.

Тож **метою статті** є розкриття специфіки метаморфічного методу визначення онтології добра і зла, Бога та диявола в філософії Ж. Дельоза.

Виклад основного матеріалу. У творі «Що таке філософія» Ж. Дельоз зазначає, що головна проблема Бога постає не в його трансцендентності, а в його іманентності, тобто самовизначенні та визначенні віряними. Це означає, що Бог є досить різноманітним відповідно до іманентності вірянина, хоча не менш різноманітними в іманентності атеїста. Але ж і Бог самоіманентний, і його іманентність може не збігатися з тим уявленням, яке про нього мають люди. Щобільше, й самі люди можуть відрізнятись від уявлень Бога про них відповідно до самоіманентності. Виникає пи-

тання різниці між іманенціями, можливості існування цих різниць і референтного спрощення соціальних і природних явищ відповідно до визначення добра та зла. «Спосіб існування буває добрим чи поганим, шляхетним чи вульгарним незалежно від Добра і Зла, взагалі, від будь-якої трансцендентної цінності; завжди буває тільки один критерій – екзистенційна місткість, інтенсифікація життя» (Делез & Гваттари, 2009, с. 86–87). Людина зводить моральні цінності до категорій добра і зла, що нібито мають трансцендентне визначення. Проте чи збігається розуміння добра і зла Бога, людини, які здійснили стрибок віри, людини, яка ідентифікує себе вірянину, і людини, яка заперечує існування Бога. І проблема не тільки в різниці уявлень різних людей, проблема на поверхні однієї людини, яка є мозаїкою відмінностей. Фактично, кожна людина несе в собі розриви власної самоідентифікації відповідно до ситуацій, а точніше, здійснює метаморфозу змін від вірянину до атеїста, і від атеїста до людини, яка здійснила стрибок віри. Вона може одночасно щиро вірити як праотець Авраам, вимагати доказів як апостол Фома, відцуратися як апостол Петро. Людина споглядає Бога, відвернувшись від нього, адже дуалізм добра і зла з їхніми чіткими межами часто не може примирити людину з Богом винятково щодо власного уявлення про сутність Бога як абсолюту Добра.

Цікаво те, що саме християнський Бог потрапив у наркотичну залежність від визначення сутності добра людиною, адже юдейського Єгову важко визначити винятково добрим, коли подекуди його жорстокість (Всесвітній потоп, знищення Содому та Гоморри, десять покарань Єгипту) не знала жодних меж. Щобільше, він бував жорстоким не тільки з розпусниками, вбивцями та невірними йому, Єгова карав і вірних йому пророків, і ці покарання виходили за межі логічних умовиводів. Виходить, що Бог спочатку викупався у крові, а потім християни почали його виправдовувати. І якраз тоді Бог втрачає власне ім'я, стає гомункулом снів людини. Вірити в Бога в ореолі Добра зручно, але хитко. Це означає, що стрибок віри втрачається, і тоді маленької сльозинки дитини буде достатньо, щоб Іван Карамазов ніколи не здійснив цього стрибка до Бога. Хоча це ще не означає, що він не може не стрибнути до диявола, знайти його за межами логіки сенсів через залучення до шизопотоків.

Пропозиція С. К'єркегора здійснити стрибок віри, як це зробив Авраам, Фр. Ніцше та Ж. Дельоз відкидають. Стрибок відриває людину від дійсності, від аналізу дії, від етики, адже Авраам не міркував щодо вбивства сина власною рукою, він відмовився від нього, відділився від кровної спорідненості та зробив цей стрибок віри (К'єркегор, 2010). Танок не відриває людину від дійсності – у ньому людина розмотується на танцювальні фігури, але ковзає по дійсності.

Віковічна боротьба добра і зла не дає передихнути людині, яка завжди стурбована та налякана явищами зла. Цього не знала людина, яка вміла танцювати. Заратустра вміє танцювати, тож він знає головний секрет буття Бога та диявола – кожний елемент танцю є повторювальним доти, доки істина не зникне за симулякром повторювань.

Є речі які не вміє робити вища людина: сміятися, грати й танцювати. Сміятися означає стверджувати життя та навіть присутнє в житті страждання. Грати означає стверджувати випадковість, і шляхом випадковості, необхідність. Танцювати означає стверджувати становлення, і за допомогою становлення, буття. (Делез, 2003, с. 337)

Саме танець, а не стрибок чи парі, на думку Ж. Дельоза, стверджують буття. Гра протистоїть укладенню парі, а танок – протистоїть стрибкам. Стрибок, на відмінну від танцю, показує зверхність і пихатість того, хто стрибає, а укладення парі відмовляє існуванню випадковостей та визначенню тільки або-або. Танок як рух по паркету стверджує наявність партнера без визначення його сутності. Стрибок не визнає існування партнера, щобільше, він відмовляє у його праві на партнерство. Той хто, стрибає відразу визначає статику об'єкта, до якого він стрибає. Визначення Бога річчю, що не рухається, робить Бога мертвим. Танцюрист розуміє, що його партнер динамічний, він може змінюватися від того, хто веде, до того, кого ведуть в танці, а це означає, що він метафоричний. Танок добра і зла, Бога і диявола – це постійна метаморфоза.

Безумовно, що в танці існують і певні правила. Танець наближається до гри, хоча на гру не перетворюється. Ж. Дельоз пропонує протиставити два види гри: людську та ідеальну. Різниця між ними полягає у тому, що людська гра скута великою кількістю правил, які дають змогу визначити можливість програшу і виграшу, а також подробити випадковість, щоб її виникнення було мінімізоване. «Цей людський помилковий прийом гри не приховує своїх передумов: ці моральні передумови, гіпотеза наявності Добра і Зла; гра ж – навчання моральності» (Делез, 1998, с. 339). Ідеальною грою є божественна самотня гра, у якій існує тільки єдине правило «все включено», тобто це не відсутність правил, а гра за власними правилами, коли кожне правило визнається, а випадковість стверджується. Це означає, що добро і зло обтрушуються від піску моралі.

Обтрушування добра і зла від людського розуміння їхньої сутності дає можливість визнати їхню метаморфічну природу. Вони є наслідком єдиного багатоваріантного онтологічного кидка божественної гри, тобто добро і зло – нероздільні. Тільки диференціація наслідків робить їх різними та повторювальними.

Отже, на поверхні божественної гри як чистої Ідеї у філософії Ж. Делоза виступають дві базові категорії – відмінність та повторення. У трактаті «Різниця та повторення» філософ зображує три форми повторення: 1) повторення До, що визначається негативно, коли хтось не може діяти; 2) повторення Під час, коли визначається становлення рівності, а дехто отримує здатність діяти; 3) повторення у вічному поверненні, коли агент метаморфози більш не повертається. Добро і зло – це як кості єдиного кидка, вони завжди випадають разом, і завжди змінюють один одного, коли добро випадає настільки багаторазово, що через деякий час добро випадає винятково злом, але його сутність добра нікуди не зникає. Воно витікає від кидка метаморфози, про що ще розуміли давні римляни. Їхній бог Янус одночасно дивився на протилежне, а юнак Луцій, що перетворився на осла завдяки чаклунству, у творі Апулея зберігає внутрішню природу та розум людини, хоча зовнішній вигляд осла не дає можливості людям бачити його істинну сутність.

Тож і багато повторене добро, перетворившись на зло, не втрачає своєї природи добра. Але добро і зло, виходячи з онтології метаморфоз підпадають під категоріальні ножиці моралі.

Трапляється, що мораліст представляє нам категорії Добра і Зла у такому вигляді: щоразу, коли ми намагаємося щось повторити відповідно до законів природи, як природні істоти (повторення задоволення, минулого, пристрасті), ми робимо заздалегідь прокляту демонічну спробу, чий результат – лише відчай чи нудьга. (Делез, 1998, с. 16)

Мораль спирається на неприродні правила та закони, коли добро визнається образом законного повторення, а мораліст вважає, що так він поборов демонічне. Насправді, мораль настільки далеко відходить від природи добра і зла, що апелює вже не до них, а до симулякрів.

Симулякр незнищений відповідно до суті своєї природи: він не має ідеї. Точніше так: симулякр – речове життя ідеї в модусі вічності ідеї та мінливості речей. Для симулякру шлях анігіляції речі – «метаморфоза – нестача – нуль» – теоретично неможлива (адже симулякр не входить, за визначенням, у простір уявлення) і практично нездійснений (суть будь-якої симульованої речі – в різниці, і таким чином, неґація від самого початку закладена в буття такої речі). Онтологічно симулякр застрахований «ненадійністю» симульованої їм речі, тобто симулякр і живий і мертвий одночасно. (Маковецкий, 2004, с. 15)

Кожна річ вже є симулякром самої себе, тому проблемою для кожної речі стає досягнення власної симуляції. Добро як річ – симулятивне, добро як частина метаморфози є істиною, проте люди з того моменту, відколи навчилися мислити, отруїли кожну річ власною злобністю розуму. Для Ж. Дельоза добро і зло є повторенням багаторазово помноженої дії глухої Ідеї Бога, але з часів Платона ідея стала симуляцією божественної ідеї. Це від-

булося завдяки протиставленню Платоном вічного повернення хаосу, який уявлявся для греків небуттям або добуттям, повторення До без можливості діяти. Титани як Добоги починають діяти, коли в хаосі виникає Ідея. Проблема у тому, зазначає Ж. Дельоз, що Платон, розвиваючи філософію ідеї, не усвідомив, що Ідея не виникає сама собою на пустому місці, отже, сам хаос не тільки не є таким пустим місцем небуття, він ще й породжує Ідею через власне багаторазове повторення. Хаос повторює сам себе доти, доки повторювальне не стає достатньо зміненим, щоб бути зовсім несхожим на хаос, проявляти себе як повна протилежність точки нуля. Але хаос не зміг би змінюватися, якби у ньому не було сегменту ідеї. Тож, насправді, опозиція хаосу ідеї – це лише поверхневе судження, а тому, на думку, Ж. Дельоза, Фр. Ніцше ніколи не відокремлював хаос від вічного повернення. Вічне повернення – це метаморфоза самого хаосу. Тому метаморфоза дійсно є початком усіх початків.

Що ж стосується Ідеї Бога та божественної ідеї, то виникає аналогічне питання, скільки разів Ідея Бога повторювалася, щоб перетворитися на ідею диявола, і чи не є диявол головним доказом Бога, вічним сумулякром божественної ідеї. Навіть тексти Біблії не можуть заперечити те, що диявол був створений Богом, але Біблія не дає відповідь на питання процесу створення, і тим більше, причини створення. Якщо Бог є абсолютним джерелом добра, то навіщо він створює зло. Питання, над якими билися багато мислителів, і надалі залишається без відповіді.

Ж. Дельоз пропонує розпочати вивчення цієї проблеми з референції до трансценденції, яка властива моралі, та з іманенції природи Бога. І це знов приводить нас до питання ставлення Бога до людей. Услід за Спінозою, Ж. Дельоз замислюється щодо морального закону, який нібито створений Богом для людини. Відповідно до текстів Біблії, Бог з початку світу створює моральні приписи для людства, а в разі їхнього порушення суворо карає. Моральний закон спирається на ці божественні правила гри, але, якщо божественна гра приймає будь-які правила, то, виходить, що людина сама створила ці правила для себе. Ж. Дельоз вказує, що Адам сам прописав правила гри, коли зрозумів вказівку Бога не їсти плодів дерева пізнання добра і зла як моральну заборону.

Божественна гра не відкидає жодного правила, отже, створивши його, а потім порушивши, Адам покидає поле гри, його виганяють з Едему винятково за його правилами, тобто правом бути покараним. Отже, Добра і Зла не існує, а є тільки добре та погане стосовно нас самих.

Опозиція цінностей (Добро-Зло) витісняється якісною різницею модусів існування (добре-погано). Ілюзія цінностей нічим не відрізняється від ілюзії свідомості: оскільки свідомість по суті неосвічене, остільки воно не бере до уваги порядок причин і законів, порядок зв'язностей та їх композиції, оскільки воно задовольняється очікуванням і прийняттям дій-ефектів, постільки свідомість перекручено розуміє всю Природу загалом. Тепер, щоб моралізувати, достатнього нічого не розуміти. Зрозуміло, що необхідне лише не розуміти закон, щоб він представ перед нами у формі морального «Ти повинен».

(Делез, 2001, с. 344)

Уся трагедія теології якраз і полягає у тому, що Біблія закладає базу морального закону, що спирається на знання та відсилається до трансценденції Бога. У такому разі добро і зло визнаються такими, що протистоять один одному, а диявол як уособлення зла вступає у вічну боротьбу з Богом. Насправді існує тільки один закон – закон вічного повторення. Бог багаторазово повторює себе, щоб створити світ ідей. Повторювання схоже на мокрі сліди на дорозі. Кожен наступний слід усе менше подібний до першого, але він не схожий і з наступним, врешті залишається тільки симулякр – копія першого сліду, який вже давно висох і зник. Бог повторює себе, доки не виникає повна його протилежність – диявол. Це одночасно означає, що Бог вже спочатку мав у собі цю ідею диявола, як добро несе в собі частину зла, а також і те, що перший Бог вже давно зник, висох, розмотався у власних повтореннях. Залишається тільки його симуляція в бутті. Хоча, насправді, розмотування Бога до виникнення диявола несе й зворотну метаморфозу вічного поверне-

ння. Адже диявол, дотримуючись закону вічного повторення, розмотується до точки нуля, коли виникатиме його повна протилежність – Бог. Цей процес нескінченний, тому Бога вбити не можна, він завжди буде повторюватися, правда, разом з ним буде повторюватися диявол.

На думку Ж. Дельоза, Фр. Ніцше, як ще жодний філософ до нього, відчував усю трагедію вічного повернення. Проте у нього йшлося не про Бога та диявола, а про Бога та людину. «Вічно повертається людина, від якої ти втомився, маленька людина» – так позіхала печаль моя та не могла заснути» (Ніцше, 1996, с. 159). І у цьому є своя логіка. Вінцем творіння Бога визнається саме людина, тобто людина – найвища форма симуляції Бога, його точка нуля, з якої починає оформлюватися далі Бог. Але проміжною ланкою між людиною та Богом є надлюдина, яка розчавлюється натовпом маленьких людей, захищених убогою мораллю.

Саме визначення «Бог помер» розкриває сутність розмотування Бога в повтореннях самого себе до точки нуля. З одного боку, Бог, який сам себе проголосив одним-єдиним Богом смішить інших богів, тому, що такий Бог вже багаторазово повторився та пройшов процес метаморфози в інших богах. Щобільше, жоден з цих богів вже не є Богом, а тільки симулякром Бога, а тому симулякр Бога, хоча й може претендувати на звання оригіналу давно втраченого, вже не може претендувати на звання усіх копій оригіналу. З іншого боку, Бог сам прагне до небуття.

Волю до небуття необхідно зробити більш спокусливою, протиставивши один її аспект іншому, перетворивши любов на антитезу ненависті... Юдейська свідомість зраджує Бога смерті в особі Сина: вона вигадує Бога любові, який страждав від ненависті, замість того, щоб знайти в ній власні сили та принцип. (Делез, 2003, с. 305)

Зрада Богом власного Сина робить останнього новим Богом, який вмирає на хресті. Смерть Бога завершується у Синові, який уособлює винятково любов, а фактично, Бог смерті гине на цьому хресті ганьби замість Сина.

У цій павутині повторень виринає апостол, який вносить свої корективи в процес метаморфози Бога смерті в Бога любові.

Син Бога мав померти на хресті, тобто розчинитися у небутті, дійти до точки нуль, але Ж. Дельоз, продовжуючи міркування Фр. Ніцше з цієї проблеми, вказує, що апостол Павло воскресив Бога-Сина, і так, змінив природу Сина. З небуття був витягнутий Бог смерті, що бацилою засів у Синові, історична канва сходження на божественний трон християнського Бога-Сина окропилася кров'ю мучеників і вірян інших культур. «... любов стала принципом, ненависть, що ніколи не вмирає, проявляється тільки як наслідок, що використовується проти того, хто здійснює любові супротив. Ісус-воїн, Ісус, наповнений ненавистю, але через любов» (Делез, 2003, с. 307–308).

Бог багаторазово повторився до Надлюдини, а не до Боголюдини, до реактивного життя людини, і ця людина вбиває Бога, вбиває тому, що небуття не допускає інших варіантів життя, з любов'ю покладає людина Бога на жертвник. Проте це не означає, що Бог не повертається. Він завжди повертається, повертається тому, що небуття – як негативне буття, це якраз і є Відмінність. Буття містить у собі Відмінність, а небуття само є Відмінністю, тож буття містить у собі небуття, а тому воно не може бути винятково позитивним (Делез, 1998, с. 324). Метаморфоза включень відмінностей у повторення завжди танцює один і той же танок перетворення Бога на диявола, добра на зло, Бога на реактивну людину, і навпаки.

Зрозуміти цей танок може дитина, яка ще не володіє діалектикою, не знає правил логіки. Тож, щоб потрапити в царство Боже, варто бути як діти, як та Аліса, що втрачає особисту тотожність унаслідок взаємооборотності (Делез, 2011, с. 11), або як польова лілія, що вже власним існуванням оспівує небеса методом споглядання (Делез, 1998, с. 100).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, метаморфоза багатоваріантного повторення відмінностей у філософії Ж. Дельоза розглядається як онтологічний вимір добра і зла, Бога і диявола, коли зло є повною протилежністю добра, що через власне повторення доводить себе до відмінності повністю протилежної, але внутрішньої сутності самого добра. Зло – це є вивернуте добро, але тільки метаморфоза дає можливість добру доходити до своєї протилежності, та знову повертатися до пер-

винної форми. Для Бога метаморфоза це є віковична частина божественної гри, де правила створюються самими гравцями незалежно від усіх учасників гри. Тож і диявол, і людина долучені до цієї гри метаморфоз, адже вони є результатом розмотування Бога, його симулякрами, хоча і сам Бог стає симулякром самого себе.

Водночас, враховуючи значний етап співпраці Ж. Дельоза з Ф. Гваттарі, необхідно провести уточнення та визначити формування моделі потоків ціннісних конгломератів через аналіз праці «Капіталізм і Шизопогоди».

Література

- Делез, Ж. (2011). *Логика смысла*. (Я.И. Свирский, Пер.). Москва: Академический Проект.
- Делез, Ж. (2003). *Нищие и философия*. (Б. Скуратов, Ред. & О. Хома, Пер.). Москва: ООО «АдМаргиней».
- Делез, Ж. (1998). *Различие и повторение*. (Н.Б. Маньковская, Э.П. Юровская, Пер.). Санкт-Петербург: ТОО ТК «Петрополис».
- Делез, Ж. (2001). Спиноза. В Ж. Делез, *Эмпиризм и субъективность: опыт о человеческой природе по Юму* (с. 325–419). (Я.И. Свирский, Пер.). Москва: ПЕР СЭ.
- Делез, Ж., & Гваттари, Ф. (2009). *Что такое философия?* (С. Зенкин, Пер.). Москва: Академический Проект.
- Добжинські, А.А. (2018). *Атрибутика зла в історико-філософській та релігійно-філософській європейській традиції: онтологічний аспект*. (Дис. канд. філос. наук). Львів.
- Кьеркегор, С. (2010). *Страх и трепет* (2-е вид., допол. и испр.). (Н.В. Исаева & С.А. Исаев, Пер.). Москва: Культурная революция.
- Лелека, О.В. (2015). *Деконструкція зла: соціальна трансформація від радикального до банального*. (Автореф. дис. канд. філос. наук). Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ.
- Мазурик, М. (2010). Онтологічний вимір етичних категорій добра і зла. *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*, 661, 25–31.
- Маковецкий, Е.А. (2004). *Социальная аналитика ритма: Жиль Делез, или о спасении*. Санкт-Петербург: Изд-во С.-Петербур. ун-та.
- Мовчан, В.С. (2003). *Історія і теорія етики: курс лекцій*. Дрогобич: Коло.

- Ницше, Ф.** (1996). Так говорил Заратустра. Книга для всех и не для кого. В Ф. Ницше, *Сочинения* (Т. 1–2; Т. 2), (с. 6–237). (К.А. Свасьян, Пер.). Москва: Мысль.
- Федоров, Ю.В.** (2002). *Концепт зла в современной культуре*. (Дис. канд. филос. наук). Таврический национальный ун-т им. В.И. Вернадского. Симферополь.

References

- Delez, Zh.** (2011). *Logika smysla [Logic of meaning]*. (Ia.I. Svirskii, Trans.). Moskva: Akademicheskii Proekt [in Russian].
- Delez, Zh.** (2003). *Nitsche i filozofiiia [Nietzsche and philosophy]*. (B. Skuratov, Ed. & O. Homa, Trans.). Moskva: OOO «AdMargineii» [in Russian].
- Delez, Zh.** (1998). *Razlichie i povtorenie [Distinction and repetition]*. (N.B. Mankovskaia & E.P. Iurovskaia). Sankt-Peterburg: TOO TK «Petropolis» [in Russian].
- Delez, Zh.** (2001). Spinoza [Spinoza]. In Zh. Delez, *Empirizm i subektivnost: opyt o chelovecheskoi prirode po Iumu – Empiricism and subjectivity the experience of human nature by Hume* (pp. 325–419). (Ia.I. Svirskii, Trans.). Moskva: PER SE [in Russian].
- Delez, Zh., & Gvattari, F.** (2009). *Chto takoe filozofiiia? [What is the philosophy?]*. (S. Zenkin, Trans.). Moskva: Akademicheskii Proekt [in Russian].
- Dobzhynski, A.A.** (2018). *Atrybutyka zla v istoriko-filozofskii ta relihiino-filozofskii yevropeiskii tradytsii: ontolohichnyi aspekt [Attribution of evil in the philosophical and religios-philosophical European tradition: the ontological aspect]*. (Candidate's thesis). Lviv [in Ukrainian].
- Kerkegor, S.** (2010). *Strakh i trepet [Fear and awe]* (2nd ed., rev.). (N.V. Isaeva & S.A. Isaev, Trans.). Moscow: Kulturnaia revoliutiicia [in Russian].
- Leleka, O.V.** (2015). *Dekonstrukttsiia zla: sotsialna transformatsiia vid radykalnoho do banalnoho [Deconstruction of evil: a social transformation from radical to banal]*. (Extended abstract of candidate's thesis). Natsionalnyi pedahohichnyi universytet im. M.P. Drahomanova. Kyiv [in Ukrainian].
- Mazuryk, M.** (2010). Ontolohichnyi vymir etychnykh katehorii dobra i zla [Ontological measurement of ethical categories of good and evil]. *Visnyk natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika» – Bulletin of Lviv Polytechnic National University*, 661, 25–31 [in Ukrainian].
- Makovetskii, E.A.** (2004). *Sotcialnaia analitika ritma: Zhil Delez, ili o spasenii [Social analytics of a rhythm: Gilles Deleuze, or about salvation]*. Sankt-Peterburg: Izd-vo S.-Peterb. un-ta [in Russian].

- Movchan, V.S.** (2003). *Istoriia i teoriia etyky: kurs lektsii [Ethics history and theory: course of lectures]*. Drohobych: Kolo [in Ukrainian].
- Nitsche, F.** (1996). Tak govoril Zaratustra. Kniga dlia vseh i ne dlia kogo. [So said Zarathustra. The book for everyone and not for anyone]. In F. Nitsche, *Sochineniia – Compositions* (Vols. 1–2; Vol. 2), (pp. 6–237). (K.A. Svasian, Trans.). Moskva: Mysl [in Russian].
- Fedorov, Iu.V.** (2002). *Kontsept zla v sovremennoi kulture [The concept of evil in modern culture]*. (Candidate's thesis). Tavricheskii natsionalnyi un-t im. V.I. Vernadskogo. Simferopol [in Russian].

Стаття надійшла 28 серпня 2019 року.